

УДК 333

© 2016

В.В. Юрчишин,*академік НААН,
доктор економічних наук**Президія Національної
академії аграрних наук***ДО ПРОБЛЕМ МИНУЛОГО,
СУЧАСНОГО І МАЙБУТЬОГО
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ
АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ**

Досліджено особливості функціонування НААН за 25 років, обґрунтовано ключові засади розроблення стратегії її подальшого розвитку. Зроблено висновок про те, що навіть в обставинах обмежувальних факторів, що мали місце в Академії, вдалося її вберегти від загрозливих викликів, збагатити наявний у ній науково-створювальний потенціал, у тому числі фундаментального рівня. Стосовно майбутнього Академії доведено необхідність розроблення стратегії її розвитку, яка цільовим призначенням, сутністю, характером практичного втілення має відповідати вимогам і потребам національно необхідного рівня. Це дасть їй змогу виконувати не лише науково-забезпечувальну, а й суспільно та соціально необхідні функції, зокрема в частині подолання руйнівних наслідків в агросфері і сільсько-селянському секторі, спричинених недосконалою державною аграрною політикою.

Ключові слова: стратегія розвитку, науково-створювальний потенціал, національно необхідний рівень, триєдність науково-, суспільно- і соціально забезпечувальних функцій, державна аграрна політика.

Метою статті є розроблення концептуальних основ стратегії розвитку НААН з урахуванням найістотніших особливостей функціонування у період після її заснування.

Виправдано почати її з оптимістичних сподівань, нав'язаних поверненням Академії у своє родове гніздо. Оптимістичних навіть тоді, коли підстав для них не так і багато. І все ж вони є. У тому числі такі, які вважаю ключовими. Одне з них являє собою сам факт нашого повернення у рідний дім, яке, як відомо, завжди радує і надихає. Будемо втішати себе тим, що і на цей раз буде так само. У цьому гнізді ми народилися, проходили перші академічні хрещення, пізнавали, що являє собою Академія, хто ми є в ній і яке наше призначення. Нам було створено умови, за яких ми мали можливість повною мірою виправдовувати його. Ми були слухняними і відданими своєму стратегічно-цільовому призначенню. У тому числі, невимірно великою мірою завдяки першому Президенту Академії Олексію Олексійовичу Созінову.

Іншу підставу для оптимізму вбачаю у тому, що попри відомі періодичні складнощі, що час від часу мали місце в Академії і навколо неї, у ній збереглася і значною мірою примножилася її першооснова — науково-створювальний потенціал, у тому числі, фундаментального рівня. Іще однією підставою для оптимізму вважаю те, що вона гідно вистояла тоді, коли їй загалом і нам з вами у ній було дуже важко і боляче за її майбутнє. І така її міць виявилася настільки потужною, що обставини в ній останнього часу, які дедалі більше обнадіюють, дають підстави вбачати в них контури її реально можливого кращого майбутнього і передбачати шляхи і механізми його забезпечення.

При всьому цьому було б помилково не оглянутися на те, що мало місце в ній не просто ганебне, а й руйнівне. Оглянутися, щоб оцінити його з відстані часу в інтересах недопущення повторення подібного в майбутньому. На перше місце у ньому ставлю те, що нам виявилось непосильним

протистояти обер-зłodієві державо-керівного рівня, одному із засновників олігархічних кланів у нашій країні, в тому числі аграрного походження, тодішньому прем'єр-міністру Павлу Лазаренку, відсторонення від керівництва Академією її першого Президента, видатного, зі світовим визнанням генетика, академіка Національної академії наук України і водночас академіка і першого віцепрезидента славновідомої ВАСГНІЛ Олексія Олексійовича Созінова. Знаного, крім багатьох інших його найкращих чеснот, науковою і громадянською принциповістю. Такі Павлу Лазаренку не підходили, і він свого досягнув.

Переконаний, що при Президентові О.О. Созінову наша Академія була б недоторканою від посягань на її наукову велич. При ньому також не могли бути можливими спроби її руйнування у вигляді масованих атак на її фізичне захоплення. На щастя спільними зусиллями нам удалося уберегти її від цього і започаткувати так необхідні прогресивні зміни і процеси в її розвитку. Одним із відображень такої перемоги є повернення Академії в родове гніздо.

Звичайно, сам по собі цей факт не гарантує так необхідного нам відроджувального успіху. Тим більше в обставинах ніколи небаченої в нашій країні загрози науці у вигляді наближення її державного фінансування до, як кажуть у подібних випадках, далі нікуди, яке один з вітчизняних філософів С. Грабовський («День», 20 лютого 2016 р.) оцінив такі державні дії стосовно НАН України **розстрілом науки**. Він підтверджував це тим, що вбивство науки в нашій країні вже стало доконаним фактом, наслідками якого буде втрата нею її наукового потенціалу, наукових шкіл і наукових напрямів, обмеження притоку в неї талановитої молоді. А наука як така, за його баченнями, якщо й вистіть, то відродиться лише через десятиліття. Перед такою, а чимало в чому ще більшою загрозою постала вітчизняна аграрна наука, уособлювана нашою Академією.

Відповідно до цього у нас з Вами, переконаних у тому, що вбити науку ще нікому не вдалося і не вдасться й на цей раз, залишається лише один шлях, переможне торування по якому посилене лише найбільше зацікавленому у цьому науковому ядру Академії: її дійсним членам (академікам), членам-кореспондентам і науковим колективам дослідних установ. Інструмент для цього дуже простий і водночас надзвичайно

складний і важкий. А саме: *покласти на себе і послідовно забезпечувати її дотримання, відповідальність за майбутнє Академії та уособлюваної нею аграрної науки у всій її багатоаспектності і масштабності від можливих негараздів і руйнацій, спільними зусиллями цілеспрямовано збагачувати і втілювати у практику її створювальний потенціал.*

*І поступимо мудро, якщо базовим інструментом досягнення такої мети оберемо чітко і всебічно спільно опрацьовану **стратегію розвитку Академії**.*

Поки що не вдається передбачити, яким може бути кінцевий варіант стратегічних бачень як підсумок відповідних колективних поглядів: загальноакадемічних, відділень і науково-дослідних установ. Але достатньо виправданим є орієнтуватися на те, що у кожному конкретному випадку вона має чітко охоплювати собою, з одного боку, сутність, кінцеве і поетапно здійснюване призначення кожної даної стратегії і, з другого боку, — сукупність засобів і механізмів забезпечення її науково-практичного втілення і функціонування *на національно необхідному рівні*. Такий підхід означає, що у безпосередньо науково-прикладному відношенні *кожна конкретна стратегія повинна буде виконувати не тільки безпосередньо науково-забезпечувальну, а й суспільно і соціально необхідні функції*. Лише за такої *триєдності її стратегічно цільових призначень вона являтиме собою цілісно завершене, послідовно-системне і реально створювальне явище, повторю ще раз, національно необхідного рівня*.

Однією з концептуально найважливіших складових цільових бачень майбутньої стратегії розвитку академії у цьому разі приймається також підпорядкування її потребам *подолання в країні аграрної і сільсько-селянської руйн*, спровокованих сутнісно недосконалою і безкарно-безвідповідально здійснюваною державною аграрною політикою. Не реформою, як дехто або й багато хто продовжує вважати, а саме усім тим, що видається зараз державною аграрною політикою, яка, якщо покладати в основу її оцінки суспільно-політичну і соціально-економічну результативність, являє собою квазі-політику. Унаслідок такої політики об'єктивно неминучі реформування різного роду, що відбулися в її межах, замість того, щоб бути її реально створювальними осередками, стали

її ж, політики, суспільно і соціально згубними жертвами, зокрема важко відновлюваними або й такими, що не підлягають відновленню.

Кожний з цього приводу має право на особисте бачення, у тому числі протилежне означеному. Я ж продовжую відстоювати погляди щодо того, що зараз маємо у власне аграрному і сільсько-селянському секторах загрозову для них руйну. Таку позицію спільно з одним із найвидатніших вітчизняних економістів-аграрників, академіком НАН України Олексієм Мусійовичем Онищенком 10 років тому ми подали в журналі «Економіка України». З того часу нам ніхто не заперечив. Водночас видано кілька книжок, у яких аграрна реформа подається винятково під кутом вихваляння.

У зв'язку з цим автору статті чи не найбільше хочеться встигнути завершити і побачити видану монографію, над якою зараз працюю, і яку маю намір видати у співавторстві з тим же академіком О. Онищенком, який, на жаль, уже майже 10 років, як пішов з життя. І подати у ній відверто і принципово якомога більше наближено до реальності, у тому числі, в частині дискусійно-критичного бачення того, що видається аграрною реформою в нашій країні після набуття нею суверенності. *Як про не тільки необхідне, а й об'єктивно неминуче суспільно-політичне і соціально-економічне явище національного рівня і стратегічно цільового призначення, яке, забезпечивши певною мірою концептуально важливі здобутки в царині земельних відносин, відносин власності і виробничих відносин на селі, дуже багато в чому виявилось протилежним його стратегічно-цільовим можливостям та їх суспільно і соціально створювальному потенціалу. У тому числі, найбільшою мірою в його антисільсько-селянській частині. У вигляді, з одного боку, остаточного руйнування історично властивого вітчизняному селянству національно-генетичного способу сільського життя (перші зловісні руїни такого типу було закладено і відбулися в радянські часи). З другого, побудова в агросфері і сільсько-селянському секторі економіки країни замість фермерського, у його найкращому розумінні,*

укладу, олігархічно-латифундистського укладу (устрою) з усіма відомими з цього приводу наслідками.

При всьому тому, що у цьому укладі зосереджений потужний виробничий потенціал і виробляється велика частка продукції сільського господарства, він, у теперішньому його вигляді, стосовно села і селян є послідовно асоціальним. У зв'язку з чим аграрна наука, передусім її аграрно-економічна складова, покликані прикласти багато зусиль, у тому числі таких, які сприйматимуться неоднозначно, для його глибокої трансформації в інтересах не лише сільського господарства, села і селянства, а й країни загалом. Не дивлячись на те, що не всі сприймають таку аналогію, дозволяю собі порівняти з певною умовністю олігархічно-латифундистський уклад зі скалою, подібною тій, про яку національний світоч Іван Франко писав: **«Лунайте цю скалу»**. Таке бачення не має нічого спільного із закликком до її фізичного знищення. У цьому винятково звернення до причетних до цієї проблеми науковців і всіх, у кого болить душа і серце за збереження агросфери, селян і селянства від подальших зневаг, приниження, руйнувань і нищень, невідкладно активізувати сукупними знаннями, вміннями, зусиллями і відповідальностями забезпечувати послідовно системне відродження до суспільно і соціально необхідного рівня головної виробничої галузі країни та її сільсько-селянської першооснови в чітко визначеному стратегічно цільовому напрямі. Наскільки це реально може статися, залежить великою мірою від аграрної науки, передусім тієї, що зосереджена в нашій Академії.

Відомі наміри Президії і Президента Академії організувати роботу над проектом стратегічних основ її розвитку таким чином, щоб наприкінці цього року довести її до логічного завершення. Вбачаю в цьому особисту зацікавленість і відповідальність перед високим іменем Академії, дійсним членом якої маю честь бути з дня її заснування. Біль за її майбутнє постійно супроводжує мене. Я перед нею у довічному боргу.